

BEL €20 – INT €25

Afgetekantoor Brugge Tweemaandelijks tijdschrift

Start-up Architecture

NL / FR A+300

Architecture in Belgium

Baclub, Co-de, Czvek Rigby, Every Island, Fijn, Greb, Hylé, Laboratoire, Notan, Pillen – Platform – DMTR. – Macadam, Lauka, Veldhuis + interview Bas Smets

A+300	Start-up Architecture	
EDITO	5	<i>Lisa De Visscher</i>
OPINIE	7	<i>Christian Rapp</i>
UITGELICHT	8 12 14 16	Marie-José Van Hee architecten. Een wandeling <i>Bart Tritsmans</i> Het jaar van de art nouveau <i>Eline Dehullu</i> Skyline. Hoogbouw in de Lage Landen <i>Eline Dehullu</i> Norell/Rodhe <i>Lara Molino</i>
START-UP ARCHITECTURE	20 28 34 38 44	Notan Office, Duchesse, Sint-Jans-Molenbeek <i>Eloïse Perrillon</i> Büro Juliane Greb, VDK&Cube4 factory, Gent <i>Benoît Vandevoort</i> Pillen – Platform – DMTR. – Macadam, Minister Liebaertlaan, Kortrijk <i>Eline Dehullu</i> Ambigüiteit als ontwerptool <i>Petrus Kemme</i> Van niet zo lang geleden tot nu <i>Jean-Guy Pecher</i>
ARCHIEF	51 58 64 68 74 80 84	Jonge Leeuwen <i>Véronique Patteeuw</i> Studio Lauka, Netwerkhuis Tabor, Gent <i>Tim Peeters</i> Co-de, Munthofstraat, Sint-Gillis <i>Léone Drapeaud</i> De mooie jonge goden van de architectuur? <i>Bart Tritsmans</i> Hylé, Zwarte Vijvers, Sint-Jans-Molenbeek <i>Cécile Vandernoot</i> Fijn atelier, Lore en Nele, Leuven <i>Pieter T'Jonck</i> Bechet – Czvek – Paquot, Eikelstraat, Vorst <i>Cécile Vandernoot</i>
WEDSTRIJD	90 96	Laboratoire, Artiestenverblijf circusschool, Marchin <i>Matthieu Meunier en Vincent Geens</i> Atelier Meunier-Westrade, Circusschool, Marchin <i>Aloys Beguin</i>
PRODUCT NEWS	100	<i>Viviane Eeman</i>
INTERVIEW	106	Bas Smets <i>Lisa De Visscher</i>
STUDENT	112 116 118	Van Hove Prijs 2022 <i>Lisa De Visscher</i> Pioneering Practices: De Zonnewoning <i>Eline Dehullu</i> De baksteen-allegorie <i>Minne De Meyer Engelbeen</i>
PORTRET	120 121 122	Veldhuis <i>Eline Dehullu</i> Bauclub <i>Lisa De Visscher</i> Every Island <i>Lara Molino</i>

REDACTIE	Hoofdredacteur Lisa De Visscher Adjunct-hoofdredacteur Eline Dehullu Productie en IT Grégoire Maus Vertalingen Eva Van Walle ^(NL) Alain Kinsella ^(FR) Antoon Wouters ^(ProductNews)	Copy-writing Charlotte Bonduel ^(NL) Eindredactie controtaaldelete.be ^(NL) Benoît Francès ^(FR) Vormgeving Terry Kritis Typeface Rhymes	Druk die Keure, Bruges Beeld cover en inhoudstafel Notan, Duchesse, Molenbeek, 2022 © Stijn Bollaert Redactieraad Gilles Debrun Pauline Fockedeey Nicolas Hemeleers Kelly Hendriks	Véronique Patteeuw Hera Van Sande Guillaume Vanneste Ward Verbakel Redactieadres Ernest Allardstraat 21/3 1000 Brussel redactie@a-plus.be www.a-plus.be
	TEAM A+ is een uitgave van ICASD Informatiecentrum voor Architectuur, Steden- bouwen en Design. Verantwoordelijke uitgever Philémon Wachtelaer Ernest Allardstraat 21/3 1000 Brussels www.a-plus.be	Office management en abonnementen Deborah Schwarzbaum office@a-plus.be abonnement@a-plus.be Advertenties en sponsoring Rita Minissi rita.minissi@mima.be +32 497 500 292	Communicatie en pers Louise Van Laethem Tentoonstellingen en lezingen Lara Molino Mattijs Brands Copyrights Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd,	opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt in enige vorm of openige wijze, zondervoorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Elke auteur is verantwoordelijk voor zijn of haar bijdrage.
RAAD VAN BESTUUR	Voorzitter Philémon Wachtelaer Ondervoorzitter Anne Sophie Nottebaert	Secretaris Geert De Grootte	Leden Olivier Bastin Petra Decouttere Paul Dujardin Ruben Goots	Nicolas Hemeleers Jo Huygh Anne Ledroit Stéphanie Lorfèvre Isabelle Vanhoonacker
	ADVERTEERDERS Aliplast Architect@Work Arlu Batibouw Bega Bulo Creton Terreal Elevate Holcim Foundation Hub.Brussels	Ish Kreon Luminus Metalfire Nelissen Steenfabrieken Pierres et Marbres de Wallonie Renolution Simonswerk Stûv	Visit Brussels Vola Wienerberger	
AUTEURS	Aloys Beguin is een architect. Hij was medewerker van Bruno Albert (1979-1991), daarna zelfstandig beoefenaar binnen het Atelier d'Architecture Aloys Beguin-Brigitte Massart. Minne De Meyer Engelbeen behaalde in 2021 haar masterdiploma architectuur aan de KU Leuven, Sint-Lucas campus Brussel. Daarna volgde ze het postgraduaat curatorschap aan het KASK, Gent. Vandaag werkt ze halftijds voor Twenty Nine Studio van kunstenaar Sammy Baloji en halftijds als onafhankelijk curator en kunstenaar.	Vincent Geens leidde het Cultureel Centrum van Ottignies-Louvain-la-Neuve (2006-2019), de Triennale van hedendaagse kunst (2006-2021), festivals en artistieke projecten. Als historicus heeft hij gepubliceerd over Henri Storck en bereidt hij een boek voor over het Circus Latitude 50. Petrus Kemme behaalde een masterdiploma ingenieurswetenschappen en architectuur aan de Universiteit Gent. Hij werkt sinds 2018 als projectleider voor publicaties, lezingen en symposia bij het Vlaams Architectuurinstituut.	Véronique Patteeuw is universitair hoofddocent aan de École Nationale Supérieure d'Architecture et du Paysage de Lille en gastdocent aan de EPFL Lausanne en de KU Leuven. Ze is wetenschappelijk redacteur van OASE, tijdschrift voor architectuur. Jean-Guy Pecher studeerde in 2009 af als bouwkundig ingenieur aan de UCLouvain. Hij werkte als architect in Brussel tot 2016, toen hij toetrad tot het Team Bouwmeester Maître Architecte waar hij momenteel nog steeds werkt.	Bart Tritsmans doceert aan de Universiteit Antwerpen. In 2014 behaalde hij een doctoraat in geschiedenis (Universiteit Antwerpen) en bouwkunde (Vrije Universiteit Brussel). Zijn onderzoek richt zich op de historische evolutie van stedelijk groen. Pieter T'Jonck is architect. Hij schrijft over architectuur, beelden, kunst en podiumkunsten voor verschillende Belgische en buitenlandse kranten en tijdschriften. Hij werkt voor de radiozender Klara en was in 2017 hoofdredacteur van A+.
	Léone Drapeaud is afgestudeerd als architect aan de faculteit Architectuur La Cambre Horta van de ULB. Als lid van het onderzoekscollectief Traumnovelle bestudeert ze de interacties tussen gender en ruimte. Ze werkte in verschillende bureaus in Brussel en China. Momenteel werkt ze in Parijs.	Matthieu Meunier studeerde in 1999 af als architect aan het Hoger Architectuurinstituut Sint-Luc Doornik en is sinds 2000 directeur van het architectenbureau Meunier-Westrade. Hij doceert aan LOCI Tournai (UCLouvain) sinds 2011 (BAC1 workshop). Sinds 2021 is hij directeur van het bureau voor architectuur en stedenbouw Bruyère.	Tim Peeters is een Nederlandse architect die in Brussel woont. Hij werkt momenteel voor ontwerpgroep Org als projectarchitect en stedenbouwkundige. In 2022 was hij medeoprichter van Falsework, een onderzoeks- en ontwerpbureau gevestigd in Rotterdam en Brussel.	Cécile Vandernoot is een architect en auteur die zich inzet voor de erkenning van de architectuurcultuur in België. Sinds 2011 doceert ze aan de Faculteit Architectuur LOCI van de Universiteit van Leuven in Brussel en Doornik.
			Eloïse Perrillon is architect. Ze studeerde in 2018 af aan ENSA Saint-Étienne en La Cambre-Horta met een masterproef over de hardnekkigheid van de mythe van de individuele woning. Ze werkt bij Karbon' architecture et urbanisme.	Benoît Vandevoort studeerde af als bouwkundig ingenieur aan de Universiteit Gent. Momenteel werkt hij aan een doctoraat aan de KU Leuven over de geschiedenis van het interieurarchitectuuronderwijs in België.

Van niet zo lang geleden tot nu

De voorbije jaren is Brussel een broedplaats voor nieuw talent gebleken. Jonge architecten richten er hun bureau op of halen er hun eerste grote opdracht binnen. Net zoals de stad zijn de profielen van die bureaus heel divers: ze zijn internationaal samengesteld, hanteren originele administratieve of besluitvormingsstructuren en koesteren het verlangen om de grenzen van het beroep te overstijgen door architectuur aan andere disciplines te koppelen.

Jean-Guy Pecher

Dit moedigt de Bouwmeester Maître Architecte (BMA) graag aan. Doel van de door BMA ter beschikking gestelde tools is de Brusselse scene open te stellen voor kwalitatieve projectontwerpers, en daarbij de frisse kijk van onverwachte profielen aan te moedigen. De rol van jonge architecten hierin is van cruciaal belang.

Het BMA-team nodigde vier architecten van rond de 30 uit om het niet alleen over die tools te hebben, maar ook over het parcours dat ze aflegden – van hun eerste samenwerkingen binnen de opgerichte bureaus tot nu. We brachten Vinh Linh van Elmēs, Eva De Bruyn van 51N4E Acte, Maxime Czvek van Czvek Rigby en Grégoire Fettweis van La Générale samen. We vroegen hen waarom ze al dan niet een bureau oprichtten, en naar de omstandigheden die hen daarbij hielpen of afremden.

De normale weg

Wat we hier ‘de normale weg’ noemen, is stoppen als medewerker bij een bureau om, alleen of met vennoten, je eigen praktijk op te richten. Dit is de weg die Vinh Linh en Maxime Czvek volgden, elk om andere redenen. Vinh richtte in 2020 het kantoor Elmēs op, samen met Jochen Schamelhout en Thomas Mertens. Maxime werkte een tiental jaar voor Bogdan & Van Broeck om vervolgens tussen 2016 en 2019 Czvek Rigby op te richten, samen met Thomas Rigby.

→

↓ 51N4E Acte, LabNorth en ZIN, Brussel, 2021

BMA Jullie beschrijven allebei een oprichtingsproces in etappes. Wat waren de meest beslissende stappen?

Vinh Linh Ik ontmoette Thomas en Jochen negen jaar geleden. Die zomer werkten we aan een wedstrijd voor architecten de *vylder vinck taillieu*. Maar we begonnen niet meteen samen te werken. We bleven vrienden en kregen toen geleidelijk aan zin om samen te werken. We wilden dagelijks met elkaar over architectuur kunnen nadenken. In onze vrije tijd deden we een paar kleine particuliere opdrachten, vooral voor het plezier. Geleidelijk aan werden die opdrachten groter, zodat we ruimte en tijd moesten vinden om behoorlijk te kunnen werken. Dat heeft ons ertoe aangezet om deeltijds onder de noemer *Elmēs* beginnen te werken.

De volgende stap was kandidaturen indienen voor overheidsopdrachten, wat een zekere stabiliteit vereist. Die hadden we verworven via onze particuliere projecten en onderwijsopdrachten, maar ook via een oproep tot het indienen van blijken van belangstelling. Dit door de BMA in het leven geroepen instrument is zeer interessant voor jonge bureaus, vooral omdat het weinig tijd vergt. De blijk van belangstelling voor het project Museum Kunst & Geschiedenis werd in minder dan een dag opgesteld, omdat we in een vereenvoudigd formaat onze ervaring en referenties konden toelichten.

Maxime Czvek Thomas en ik hebben samen een heel parcours afgelegd bij Bogdan & Van Broeck, aanvankelijk zonder de ambitie om een eigen bureau op te richten. We werden er sterk aangemoedigd om bij te leren en de nodige autonomie

te verwerven om een kantoor te kunnen leiden. Tegelijkertijd grepen we kansen aan om ons ook buiten het kader van het bureau te ontwikkelen. Het cureren van de '6Topia'-conferenties voor 'Stad en Architectuur', in 2016, stelde ons in staat om structurele dialogen en samenwerkingen op te zetten. Gebeurtenissen in ons privéleven dwongen ons om onszelf in vraag te stellen. We zijn toen mogelijke pistes beginnen te verkennen, zonder een duidelijk plan voor ogen.

Bij Bogdan & Van Broeck waren we verantwoordelijk voor alle fasen en aspecten van de projecten, met een grote mate van autonomie. Toen we Czvek Rigby oprichtten, konden we in onze kandidaturen verwijzen naar projecten die we als projectleider hadden uitgevoerd. De vaardigheden en aanpak die we hadden verworven, weerspiegelden goed waar we met Czvek Rigby naartoe wilden. De tien jaar ervaring bij Bogdan & Van Broeck kwam toen als het ware op onze naam te staan.

Alternatieve wegen

Sommigen verkennen liever andere wegen. Bij 51N4E nam Eva De Bruyn deel aan de reorganisatie van het bureau. Ze werd vennoot in een van de studio's die binnen die context werden opgericht. Grégoire Fettweis van zijn kant richtte samen met vijf andere personen het bureau La Générale op, als coöperatieve.

BMA In hoeverre hebben de structuren die jullie aangewend hebben in het bureau, je als jonge architecten geholpen om je verder te ontwikkelen?

➤ Czvek Rigby, Volkshuis, Anderlecht (Brussel)

Eva De Bruyn De reorganisatie van het bureau (51N4E) kwam er omdat sommige medewerkers het werkterrein wilden verbreden door open te staan voor andere disciplines. Daarom richtten we drie studio's op: Acte, Cast en Root. Elk heeft zijn eigen expertise, waarbinnen projecten volgens thema worden georganiseerd. De studio's worden ondersteund door een platform, een basis die zorgt voor de gemeenschappelijke zaken en het algemeen beheer. De studio's maken het mogelijk om uiteenlopende onderwerpen te integreren: wie zich wil bezighouden met landschapsprojecten, vindt ruimte in een van de studio's om zich hier verder in te ontwikkelen. In mijn geval kan ik met Acte doen wat ik wil. In een structuur die ongeveer zestig mensen telt, heb ik de leiding over ongeveer vijftien personen in de studio Acte. Ik werk aan projecten en daarnaast kies ik mee de projecten en samenwerkingen.

Grégoire Fettweis La Générale is voortgekomen uit Escaut, dat al als een coöperatieve werkte. In dit type structuur heeft elk lid één stem, ongeacht het aantal aandelen dat hij of zij bezit. Maar Escaut had een sterke centrale figuur en het was moeilijk om ons daarvan los te maken. De nieuwe coöperatieve werd opgericht om die stap te kunnen zetten. We wilden uit de persoonlijke verhoudingen stappen om een structuur te creëren waarin iedereen op een vlotte manier zijn plaats vindt, en om nieuwe profielen een kans te geven in realistische en duurzame omstandigheden. De horizontaliteit die we willen bereiken, verplicht ons om codes te bepalen, zodat iedereen aan elk dossier kan werken. Zo doe ik soms hetzelfde werk als een stagiair die nog maar

drie weken bezig is. Dit betekent ook dat mensen snel zelfstandig moeten kunnen werken. De werksfeer is bijgevolg heel anders dan bij andere bureaus: wij proberen bewust de hiërarchie te doorbreken.

BMA Zijn de structuren die jullie hebben ingevoerd een goede weerspiegeling van jullie manier van werken?

Maxime Czvek Ons kantoor lijkt traditioneel: twee mannen die vennoten zijn in een kantoor dat hun naam draagt. Dat is het gevolg van de – soms onzekere – ontstaansgeschiedenis van het bureau. Maar onze structuur en manier van werken is open en inclusief. Thomas en ik stellen elkaar veel vragen. Beslissingen nemen we niet lichtvaardig en na overleg met het hele team. We spreken met elke persoon die betrokken is bij het project, tot hij of zij mee is.

Grégoire Fettweis Ik heb aanvaard dat de structuur van het bureau niet wordt weerspiegeld in onze projecten. We hebben geen duidelijke architecturale identiteit. In onze gezamenlijke besprekingen maakt iedereen elke dag een bewuste keuze om los te laten, want wat we allemaal gemeen hebben, is veeleer de machine dan het uiteindelijke product.

Eva De Bruyn De drie studio's zijn aparte, autonome ondernemingen. Maar de werkruimte nodigt uit tot uitwisseling; we delen één plek en werken rond transversale thema's. We zien dagelijks de leden van de andere studio's en we werken samen in functie van competenties die nuttig zijn voor de projecten.

→ Elmès, Garden Palace, Brussel

BMA Hoe bevorderen de gecreëerde structuren de emancipatie van jongere architecten? Profiteert de volgende generatie van de omstandigheden waarin jullie hebben kunnen werken?

Vinh Linh We hebben het team onlangs uitgebreid met een jongere medewerker. We proberen verantwoordelijk om te gaan met de nieuwe generatie, die we ook kennen uit het onderwijs. Hun verwachtingen zijn anders dan die van de generatie voor ons. Hun manier van werken is veeleisender, zeker wat betreft inclusie, respect voor de werkuren en honoraria.

Grégoire Fettweis We zien ook een ware evolutie in de houding van jongeren tegenover werk. Jongeren hebben meer aandacht voor correcte arbeidsomstandigheden en willen zich niet langer dag en nacht toeleggen op architectuur. Ik denk dat dit ook de reden is waarom nieuwe bureaus worden opgericht, omdat de mentaliteit verandert: zeer sterke leidinggevendens spreken niet langer aan.

Eva De Bruyn In dit opzicht wordt ook geslacht belangrijk. De combinatie van privéleven en beroep zou voor mij minder vanzelfsprekend geweest zijn in een traditionelere structuur. De omvang van het kantoor en de horizontale structuur staan mij toe om een evenwicht te vinden.

Maxime Czvek De vraag naar deeltijds werk neemt ook toe, om een evenwicht te vinden tussen kantoor en een andere activiteit die misschien niets te maken heeft met architectuur. Wij beschouwen dit als een verrijking voor het bureau wanneer externe ervaringen mee binnenkomen.

Tot slot vielen de sprekers elkaar bij in de overtuiging dat omstandigheden voor opkomend talent om te groeien niet evident zijn, ook al zijn die gunstig in Brussel. De professionalisering van de publieke opdrachtgevers zal bepalend zijn om die in stand te houden. ▲■●

In samenwerking met

BOUWMEESTERMAITREARCHITECTE

↳ Générale (ism. Bloc paysage – Greish – Toestand), Heraanleg stadspark Jonction, Brussel

© François Lichtlé

07.03.2023 Bozar^{Brussels}

Bas Smets & Groupwork

A+ Talk

A+ Events

Bas Smets, Part-Dieu, Lyon (FR), 2021 ↑

↑ Groupwork – Amin Taha, 15 Clerkenwell Close, London (UK), 2017

16.03.2023	Across on tour, Antwerp	Across Lecture	DeSingel, Antwerp
28.03.2023	Norell/Rodhe	A+ Lecture	Bozar, Brussels
25.04.2023	Bruther	A+ Lecture	Bozar, Brussels
15.06.2023	Across on tour, Brussels	Across Lecture	MAD, Brussels
16.06.2023–03.09.2023	Across on tour	Across Exhibition	MAD, Brussels
18.10.2023	Nu architectuurstudio	A+ Lecture	Bozar, Brussels
19.10.2023 – 14.01.2024	Nu architectuurstudio	A+ Exhibition	Bozar, Brussels
16.11.2023	Mary Duggan	A+ Lecture	Bozar, Brussels
12.12.2023	Brussels Architecture Prize	Award Ceremony	Bozar, Brussels

For more events check out a-plus.be/nl/agenda !

17.04.2023

Affordable Housing

A+301

DBLV architects, Nekkersput, Gent, 2020

A+ Magazine

Wonen is een basisrecht, maar wordt steeds duurder. In Brussel, maar ook in Vlaanderen en Wallonië stijgt de druk op de woningmarkt die de lagere middenklasse en gezinnen de stad uit jaagt. Verschillende initiatieven bundelden afgelopen jaren hun krachten om deze tendens

te kenteren, zowel vanuit publieke als private hoek. Dit resulteert in zowel nieuwe woonvormen zoals cohousing, alsook andere manieren van eigenaarschap. *A+* onderzoekt welke impact dit heeft op de architectuur en de stedenbouw van het wonen.

19.06.2023	Tackling Water at the Source	A+302
25.09.2023	On Campus	A+303
13.11.2023	Inclusive Architecture	A+304
11.12.2023	Brussels Architecture Prize	A+305

Beste architect, laat ons weten wat u bouwt!

De redactie van *A+* krijgt graag een overzicht van de recentste, kwalitatieve projecten die in België gerealiseerd worden. Hebt u de afgelopen twee jaar een project afgerond? Laat het ons weten! Surf naar a-plus.be/nl/dien-een-project-in.

A+ Classic

5 nummers & 1 speciale uitgave per jaar

€ 99 (incl. btw)

A+ Student/Intern

5 nummers & 1 speciale uitgave per jaar

€ 59 (incl. btw)

A+ More

1 Classic abonnement + duotickets voor lezingen, tentoonstellingen, vip-events en vernissages + toegang tot ons tijdschriftenarchief

€ 250 (incl. btw)

A+ Corporate

Packagedeal met meerdere abonnementen. Meer info op a-plus.be

vanaf € 250 (incl. btw)

Abonneer je op a-plus.be/nl/abonnement. Of stuur een mail naar abonnement@a-plus.be. Dank je!
ICASD vzw – IBAN: BE25 3101 3956 3282 – BIC: BBRUBEBB

Abonneer je nu op A+!

